

BERT WAGENDOP

KALLE

DE MEMOIRES VAN ABEL SIKKINK

DEEL 2

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Eerste druk, april 2023

© Bert Wagendorp

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagbeeld Library of Congress, Prints & Photographs Division,
Civil War Photographs, LC-DIG-cwpb-01547

Typografie binnenwerk Perfect Service

Kaart Michiel Hegener

Auteursfoto Marcel Krijgsman

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 933 0435 2

NUR 342

www.uitgeverijpluim.nl

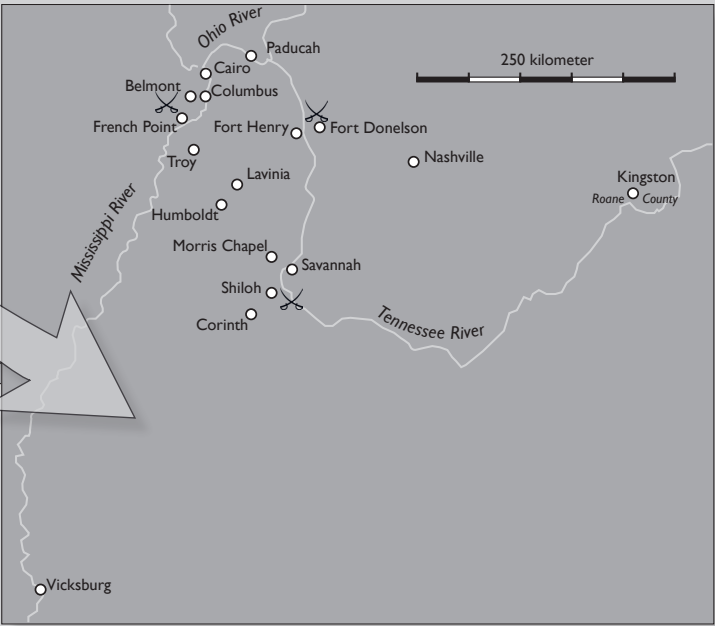
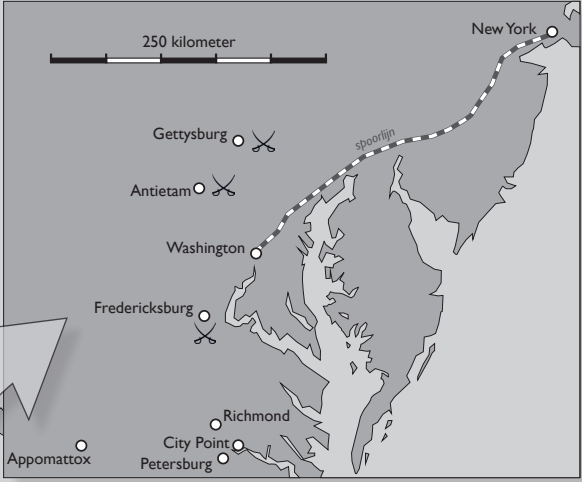
De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden op copyright van foto- en illustratiemateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op deze rechten, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Voor Hetty Borggreve-van de Pol (1947-2022)

Er werd op de boot veel gesproken over een burgeroorlog die de Verenigde Staten zou bedreigen. In New York werden gretig kranten gekocht, iedereen wilde de laatste ontwikkelingen weten, in de trein was oorlog het enige gespreksonderwerp. De oorzaak van dit alles is de *Negro question*. In de zuidelijke staten is slavernij een legaal instituut; slaven worden gekocht en verkocht en gedwongen hard te werken zonder beloning, zoals wij dat doen met paarden. Het Noorden veroordeelt slavernij als een onrechtvaardig en barbaars instituut, en de kwestie heeft jarenlang voor frictie gezorgd tussen het Noorden en Zuiden. In recente jaren vertoonde het Zuiden ongeduld en dreigt het zich van de Unie los te maken en een eigen regering te vormen. Dat is wat nu gebeurt. Abraham Lincoln werd in november tot president verkozen, en omdat zijn aangekondigde beleid het Zuiden niet beviel hielden verschillende zuidelijke staten een conventie, verklaarden zichzelf onafhankelijk en een man genaamd Jefferson Davis werd gekozen tot president van de nieuwe republiek. Dus je ziet in welke rommel we nu zijn beland. President Lincoln heeft beloofd de Unie intact te houden, en als dat niet kan op een verzoeningsgezinde manier komt er zeker oorlog.

Arnold Versteegen, vanuit Little Chute, Wisconsin, in een brief aan zijn moeder, broers en zusters in Erp, Noord-Brabant, van 6 mei 1861.

De Illinois Central zwoegde zich door de lege vlakten van het Midden-Westen en het ritmische geluid van de wielen had me in de gezegende maar soms ook vervloekte staat gebracht die het midden houdt tussen slapen en waken, die het denken bevrijdt van logica en chronologie en herinneringen laat opborrelen als luchtbellen in een sloot.

Ik zag de werkplaats van mijn vader en de vlammen van de Phoenix, keek uit over het koude, duistere water, hoorde de kreten van mijn moeder. Quintus en Catharina lachten naar me, Namequa en meester Wolters trokken voorbij, de geluiden van New York, het zachte Vlaams van Pieter-Jan De Smet, de geur van Pfaff's, de priemende ogen van Gordon Bennett, John Browns gespartel aan de galg, het gefluister van Ada Clare, Walt Whitmans hand.

Een paar lange stoten van de tyfoon* brachten me terug in de werkelijkheid, ik opende mijn ogen, Illinois rolde voorbij.

Bijna veertien jaren waren voorbijgegaan sinds het vergaan van de Phoenix; veertien jaar sinds mijn vader, moeder, zusjes en broertje waren verdronken. Ik, Abel Sikkink, was nu tweeëntwintig, woonde in New York en werkte als verslaggever van de *Herald* – sinds een halfjaar als oorlogsverslaggever.**

*De stoomfluit op de locomotief.

** *De memoires van Abel Sikkink* gaan verder waar ze in deel 1 werden afgebroken. De noten zijn van mij, ik heb ze toegevoegd waar uitleg me zinvol leek. Het Engelstalige, handgeschreven manuscript werd me een paar jaar

Alle gebeurtenissen vormden een snoer van veranderingen die de tijd hadden gevuld en opgerekt – waardoor het leek alsof ik terugkeek op een lang en vol leven. Ik keek naar Kalle, de jaren hadden ons opgetild en naar een ander universum gevoerd. Alles had onveranderlijk geleken en vastgeklonken aan strenge wetten, en toch was alles nu anders. Wat voorbestemd leek was in rook opgegaan.

Maar Kalle was gebleven wie hij was: mijn beste vriend, mijn broer.

Op 3 september 1861, vier dagen na ons vertrek uit New York, waren we vanuit Chicago op weg naar Cairo, in het zuiden van de staat Illinois, waar de Ohio River en de Mississippi samenvloeien en vanwaaruit Kentucky en Tennessee gemakkelijk te bereiken zijn. Hier in het Westen, luidde de verwachting, zou de Burgeroorlog de komende maanden worden uitgevochten.*

Kalle tuurde ingespannen naar een werktekening van een fotowagen, waarvan Mathew Brady** er inmiddels al een stuk of vijftien had laten bouwen en die hij naar de frontlines had gestuurd om de oorlog vast te leggen. Zo nu en dan keek hij op en streek nadenkend langs zijn snor. ‘Abel, heb jij behoefte aan een bureau waaraan je kunt werken? Ik kan dat intekenen, handig voor als het koud is of het regent.’

‘Zou fijn zijn. Een echt bureau is misschien wat overdreven,

geleden toegestuurd door Florence Marquand, dochter van professor Pauline C. Marquand-Sikkink, voormalig letterkundige aan Harvard University en de kleindochter van Abel Sikkink. Ik zal daar nog op terugkomen.

* Het zogenoemde Anaconda-plan van de noordelijke generaal McClellan hield in dat het Noorden, door de controle over de grote rivieren te verwerven, het Zuiden economisch kon wurgen.

** Mathew Brady (1822-1896). Fotograaf uit New York die bij het begin van de Burgeroorlog fotowagens had uitgerust om daarmee de Burgeroorlog vast te leggen en de collectie daarna te verkopen aan de Amerikaanse overheid.

maar een plek waar je droog kunt zitten werken is meegenomen.'

'Goed. En slaapruijnte?'

'Zeker!'

'Kalle?'

'Zeg het eens, Abel.'

'Wat ga jij doen als de oorlog voorbij is?'

'Hè?'

'Hij kan over een paar maanden voorbij zijn, als de campagne in het Westen voorspoedig verloopt.'

'Je bent een optimist. Maar stel dat je gelijk hebt, dan vestig ik me in New York als een heel exclusieve portretfotograaf. Ik heb de president gefotografeerd!'

'En dan?'

'Dan word ik rijk, zoek een vrouw met wie ik een stuk of zes kinderen krijg, ga wonen aan Fifth Avenue, koop een zeiljacht en word lid van de New York Yacht Club.'

'Jij kunt helemaal niet zeilen!'

'Hoeft ook niet, ik blijf in de haven liggen.'

Hij keek weer naar de tekening. 'Kachel?'

'Een kachel??'

'Bad?'

Cairo was in korte tijd van een onooglijk marktstadje veranderd in een centrum van militaire activiteit. Er waren kampejnten ingericht en op de velden buiten het dorp werd druk geëxerceerd. Paarden trokken kanonnen door de straten en rond het station wemelde het van de vers aangekomen nieuwe rekruten.

'Het belangrijkste eerst,' zei Kalle nadat we het eenvoudige houten perron hadden verlaten en onze bagage hadden achtergelaten bij het depot. Hij hield een koetsje aan en overhandigde

Station Cairo, 1862.

de koetsier een adres. Na een halfuur over onverharde zandwegen kwamen we aan bij een houten huis met een schuur erachter. Op de veranda zat een Chinees.

‘Wacht u hier, alstublieft,’ zei Kalle tegen de koetsier. ‘Met een uurtje zijn we wel klaar.’ Het was nog vroeg, de zon legde een gouden glans over de landerijen, het beloofde een warme nazomerdag te worden. De koetsier ging languit op de bok liggen en stak een sigaar op.

De Chinees was van zijn bank gekomen en liep ons tegemoet. ‘Kalle Brommell,’ zei hij in Engels waarin een Chinese tongval doorklonk. ‘En u moet Abel Sikkink zijn. Welkom!’

‘Dat is meneer Wang,’ zei Kalle tegen mij.

‘George Wang,’ zei de man.

Wang ging ons voor het huis in, waar een jonge vrouw van ongeveer twintig jaar aan een grote tafel zat. Ze had kort don-

ker haar, droeg een witte blouse boven een zwarte rok en keek op uit het boek dat ze aan het lezen was.

‘Sandra,’ zei Wang, ‘mijn dochter.’

We namen plaats, Sandra legde het boek neer en schonk koffie in uit een kan die had staan pruttelen op de kachel. Ik zag wat ze las: de verzamelde toneelstukken van William Shakespeare, de in bruin leer gebonden editie van Henry Staunton die ik kende uit de boekenkast van Catharina Quintus.*

Ze zag dat ik verrast was, maar liet het bij een glimlach. Ze vroeg of we al hadden ontbeten, en na ons ontkennende antwoord haalde ze een brood uit de kast, legde er een worst en een mes naast en gebaarde dat we onszelf moesten bedienen.

Kalle haalde de tekening uit zijn tas en vouwde hem uit op tafel. *The Van*, had hij erboven gezet. Alleen een echte wagenmaker kon wijs worden uit de wirwar van strepen, maten en uitvergroete constructies die uiteindelijk tot een fotokoets moesten leiden. In de trein had Kalle details veranderd en verfijningen aangebracht, zodat we exact de wagen zouden krijgen die hij in zijn hoofd had.

Hij legde Wang uit wat de bedoeling was: de wagen moest worden verlengd, zodat er achter de donkere kamer ruimte kwam voor twee slaappleatsen. Kalle wilde een watertank en een reservewiel, in een van de hoeken had hij een ijzeren kluis getekend. Wang legde uit dat een kachel onmogelijk was vanwege brandgevaar. De Chinees voegde hier en daar nog een maat of constructie aan de tekening toe, stelde een paar wijzigingen voor – hij bracht de watertank tussen de assen aan, zodat je van buiten water kon tappen – en na anderhalf uur stond ‘Noachs

* Catharina Quintus-Souffrouw, echtgenote van Jacob Quintus, een Zeeuws immigrant in Sheboygan, Wisconsin. Quintus was de voormalige eigenaar/hoofdredacteur van de *Sheboygan Nieuwsbode* en leermeester van Abel. Zie *De memoires van Abel Sikkink*, deel 1.

ark', zoals Kalle de wagen noemde, tot in detail op papier. 'Deze koets zal ons veilig door de vloedgolven van de oorlog voeren,' zei Kalle plechtig.

Wang schatte dat het ongeveer drie weken zou kosten om de wagen te bouwen, wat ik snel vond, en hij stelde Kalle een prijs voor – die lager was dan ik had verwacht.

We liepen naar zijn werkplaats achter het huis. Aan de wand hingen gereedschappen, schaven en beitels, zagen en houtklemmen in tientallen verschillende formaten. In het midden van de ruimte hing een blaasbalg om het vuur voor het smeedwerk op te stoken en tegen een van de muren stonden wielen in verschillende fases van gereedheid, zoals dat in de werkplaats van mijn vader in Kotten ook het geval was geweest.

Het ontroerde me. 'Zijn vader had ook zo'n werkplaats,' zei Kalle tegen Wang.

'Hij was radmaker,' zei ik.

Wang floot goedkeurend. 'Aan de wielen herken je de vakman. Wielen zijn het moeilijkst.'

Achter hem stond Sandra. Ze maakte een ingetogen, verlegen indruk, maar ze had ook iets vrijmoedigs. Dat zat in haar oogopslag, in de glimlach rond haar lippen en in haar hele lichaamshouding, die zelfbewustzijn uitstraalde.

Toen we afscheid namen had ik de indruk dat ze me langer aankeek dan strikt noodzakelijk. Maar dat kon ook verbeelding zijn, misschien was het wel een Chinese gewoonte waarmee je spijt uitdrukte over het vertrek van je gasten.

Op de terugweg vroeg ik Kalle hoe Wang had geweten wie we waren.

'Voorbereiding, Abel. Brieven, en de telegraaf natuurlijk. Hij had alle materialen al in huis en op maat gezaagd, zag je dat niet? Scheelt minstens tien dagen productietijd.'

'En hoe kende jij hem?'

'De fotowagens van Brady worden in New York gemaakt door

zijn neef Michael. Wang heeft heel veel neven door de hele vs, allemaal wagenmakers. Het is een hecht netwerk. Dat is de kracht van de Chinezen, ze zijn allemaal familie en helpen elkaar.'

'Sandra, vreemde naam voor een Chinese,' zei ik zo achteloos mogelijk.

'Ze heet Chen, Chen Wang. Maar daar hebben ze Sandra van gemaakt. Die Chinezen veranderen razendsnel in Amerikanen. Maar het blijven altijd Chinezen. Net als de Brommelstroetes: Amerikaanse Achterhoekers. Vind je haar mooi?'

Ik mompelde iets.

'Ze is prachtig, een ongelooflijke schoonheid. Ik heb zelden zo'n aantrekkelijke vrouw gezien. En ik heb er kijk op, ik ben fotograaf. Je begrijpt niet hoe zoiets zomaar kan opbloeien in de moerassen bij Cairo. Viel het je op dat ze steeds naar je keek? Niet gewoon, maar nogal geïnteresseerd. Als je niet mijn vriend was, zou ik erg jaloers zijn. Maar ik gun je natuurlijk het beste.'

'Hou op, Kalle.'

In de straten van Cairo krioelde het behalve van soldaten ook van andere oorlogsfiguranten die worden aangetrokken door de aanwezigheid van duizenden jongemannen die zich, tot ze naar het slagveld trekken, dood vervelen: hoeren en hun soute-neurs, drankverkopers en andere sjacheraars.

Het St. Charles was een ranzig hotel waar je bij binnenkomst werd verwelkomd door de geur van kattenpis en verschaald bier. Maar het was het enige hotel in Cairo, we hadden weinig keus. Het was overbezet en de eigenaar had een rigoureuus besluit genomen: alle verslaggevers werden ondergebracht in één kamer. Toen Kalle en ik protesteerden maakte de man een machteloos gebaar. Het was met de andere journalisten op kamer 45, op de derde en hoogste verdieping, of niks.

We lieten onze bagage beneden en liepen de trappen op, klopten op een deur en stapten een ruime kamer binnen. Daar heerste chaos. Op de houten vloer lagen flessen, zadels en paardendekens; het rook er naar alcohol, tabak en mannezweet. Vier verslaggevers hingen op een groot bed, anderen zaten opgekruld tegen de muren hun verhalen te schrijven of waren fluisterend met elkaar in gesprek. Er bevonden zich zeker tien mannen in de kamer, die even keken wie er binnenkwamen en vervolgens onverstoorbaar verdergingen met hun bezigheden. Franc Wilkie van de *New York Times* en Charles Carleton Coffin van de *Boston Morning Journal* kwamen naar ons toe, Wilkie kenden we uit Pfaff's.*

* Pfaff's, de stamkroeg van Kalle en Abel aan Broadway in New York.

‘Wat is dit?’ vroeg Kalle, en hij wees om zich heen.

‘Een zwijnenstal,’ antwoordde Wilkie. ‘Maar we moeten het ermee doen. Je wilt toch een dak boven je hoofd, zolang het nog kan.’

‘Het is wel goedkoop,’ voegde Coffin eraan toe.

‘Blijven jullie hier?’ vroeg ik. ‘Ik neem aan dat je hier ’s nachts geen oog dichtdoet.’

‘Je moet wel zorgen dat je voldoende whiskey hebt,’ zei Wilkie, ‘anders is het inderdaad geen doen.’

Kalle en ik keken elkaar aan: hij dacht hetzelfde als ik. We waren niet van plan ook maar één nacht door te brengen in kamer 45. ‘Kom,’ zei ik, ‘*wi’j komt d’r zelf wal uut.*’* Ik draaide me om, groette Wilkie, Coffin en de anderen en verliet de kamer. ‘Misschien kom ik straks nog even terug voor een groepsportret,’ zei Kalle, voor hij achter me aan kwam.

‘Heren, veel succes,’ hoorde ik Wilkie zeggen. ‘Sorry dat de kamer niet geheel aan jullie verwachtingen voldoet.’ Er klonk gelach. ‘Misschien hebben we een luxehotel over het hoofd gezien. Als jullie het hebben gevonden, geef dan even een seintje.’

‘Nooit akkoord gaan met het laagste van het laagste,’ zei Kalle, terwijl we de trap af liepen. ‘Volgens mijn vader gaat het dan van kwaad tot erger en eindig je in de goot. Kom, we gaan even overleggen in de gelagkamer.’ Het was nog geen middag, dus we hadden alle tijd.

Meteen nadat we hadden plaatsgenomen kwam een kleine, gedrongen man met een baard het hotel binnen. Hij was tamelijk haveloos gekleed, maar straalde niettemin een natuurlijk gezag uit. Hij werd vergezeld door enkele lagere officieren die wel een uniform droegen. De man liep gehaast door naar een kamer op de begane grond. Ik keek naar de jongen achter de receptie.

* ‘We komen er zelf wel uit.’

‘Geen idee wie dat is,’ zei hij, ‘maar hij gaat het tijdelijke kantoor van Richard J. Oglesby binnen, de bevelhebber van het 8e regiment Illinois Infanterie. Die heeft het hier in Cairo voor het zeggen.’

Het duurde ongeveer een kwartier voor een man met een naar de grond gerichte blik ons passeerde. ‘Mr. Oglesby, tot ziens,’ groette de barman. Oglesby antwoordde niet, opende de voordeur en liep naar buiten. Ik volgde hem en ging ook de straat op, waar hij juist in een koets wilde stappen, en tikte hem op de schouder.

‘Excuses, meneer Oglesby. Abel Sikkink, *New York Herald*. Mag ik u wat vragen?’

Oglesby was een man van ongeveer veertig en hij zag er meer uit als een hoge ambtenaar dan als een legerofficier.*

‘Dat mag. Ik weet niet of ik kan antwoorden.’

‘Ik had de indruk dat de mannen die uw kantoor binnengingen een boodschap voor u hadden.’

‘Dat klopt, meneer Sikkink, ze hadden vervelend nieuws. Ik ben van mijn taken in dit stadje ontheven, zoals dat wel wordt genoemd. Ik word commandant in Bird’s Point.’ Hij zei het met een scheve glimlach, wat erop wees dat het geen promotie betrof. ‘Dit alles op gezag van de man die nu op mijn stoel zit en die u met zijn gevolg zojuist hebt zien binnenkomen, en die zelf weer handelt uit naam van opperbevelhebber Halleck. Zo gaat dat, in het leger van de Unie.’

‘En wie is die man?’

‘Die man heet Ulysses Grant.** Een houwdegen. Ik wens u

* Richard J. Oglesby (1823-1899) werd in 1865 gouverneur van de staat Illinois.

** Hiram Ulysses Grant (1822-1885). Grant was vanaf 1861 generaal in het unionistische leger. Aanvankelijk was hij vooral actief in het Westen. In maart 1864 werd hij opperbevelhebber van het noordelijke leger. Tussen 1868 en 1876 was hij twee termijnen president van de vs.

veel succes in uw relatie met hem.' Oglesby stapte in de koets, groette en verdween.

'Abel scoort zijn eerste primeur in het westelijk theater,' zei Kalle grijnzend, nadat ik hem had verteld wat Oglesby had gezegd.

Voor we vertrokken wisselde Kalle een paar woorden met de jongen achter de bar. Uit diens gebaren maakte ik op dat hij Kalle een route uitlegde.

'Abel,' zei Kalle, 'ik weet waar wij vanavond gaan slapen.'

'Nou?'

'Kom maar mee met oom Kalle.'